

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2019-20-62>

УДК 005.5:332.146.2(477)

Регіонально-адміністративний менеджмент як детермінанта соціально-економічного розвитку України

Крикун Ольга Олександрівна

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та менеджменту
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

Тернова Ірина Анатоліївна

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та менеджменту
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

Krykun Olha, Ternova Iryna

V.N. Karazin Kharkiv National University

Стаття присвячена питанням визначення сутності, змістовних ознак, а також проблем соціально-економічного розвитку регіонів України на основі теоретичного переосмислення парадигм регіонально-адміністративного менеджменту. Обґрунтовано, що регіонально-адміністративний менеджмент сприяє створенню більш раціональної територіальної організації та взаємозв'язків між адміністративно-територіальними одиницями, збалансуванню потреб розвитку з необхідністю захисту навколишнього середовища, досягненню соціально-економічних цілей. Здійснено групування регіонів України за обсягами валового регіонального продукту, на основі якого визначено детермінанти формування ефективної просторової структури регіональної економіки за умови дотримання балансу інтересів регіонів. Запропоновано механізм управління розвитком регіонів, що дасть змогу враховувати вимоги складових регіонально-адміністративного менеджменту, які будуть досягатися шляхом раціональної організації територіального господарства.

Ключові слова: регіонально-адміністративний менеджмент, регіон, управління, механізм, соціально-економічний розвиток.

Крикун О.А., Терновая И.А. РЕГИОНАЛЬНО-АДМИНИСТРАТИВНЫЙ МЕНЕДЖМЕНТ КАК ДЕТЕРМИНАНТА СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ УКРАИНЫ

Статья посвящена вопросам определения сущности, содержательных признаков, а также проблем социально-экономического развития регионов Украины на основе теоретического переосмысления парадигм регионально-административного менеджмента. Обосновано, что регионально-административный менеджмент способствует созданию более рациональной территориальной организации и взаимосвязей между административно-территориальными единицами, сбалансированию потребностей развития с необходимостью защиты окружающей среды, достижению социально-экономических целей. Осуществлено группирование регионов Украины по объемам валового регионального продукта, на основе которого определены детерминанты формирования эффективной пространственной структуры региональной экономики при условии соблюдения баланса интересов регионов. Предложен механизм управления развитием регионов, который позволит учитывать требования регионально-административного менеджмента, которые будут достигаться путем рациональной организации территориального хозяйства.

Ключевые слова: регионально-административный менеджмент, регион, управление, механизм, социально-экономическое развитие.

Krykun Olha, Ternova Iryna. REGIONALLY ADMINISTRATIVE MANAGEMENT AS A DETERMINANT OF SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF UKRAINE

The article is devoted the questions of determination of essence, rich in content signs, and also problems of socio-economic development of regions of Ukraine on the basis of theoretical rethinking of paradigms of regionally administrative management. The estimation of alternative points of view is analyzed and given in relation to a selection and rich in content filling of constituents of the system of regionally administrative management. Grounded, that a regionally administrative management is instrumental in creation of more rational territorial organization and intercommunications between administrative-territorial units, to balancing of requirements in development with the necessity of defense of environment and achievement of socio-economic aims. Grouping of regions of Ukraine is carried out after the volumes of gross regional product on the basis of which certainly determinants of forming of effective spatial structure of regional economy on condition of observance of balance of interests of regions.

The necessity of modernization of present approaches of regionally administrative management which will allow changing administrative receptions in problem regions and forming and realizing strategy of region from positions of steady socio-economic development is set. Base imperatives and strategic directions of steady socio-economic development of regions are formulated. A mechanism is offered management development of regions of, which will allow taking into account requirements component of regionally administrative management, which will be arrived at by rational organization of territorial economy. It is set that in the different sectors of the socio-economic system Smart-specialty will be instrumental in economic transformations and activation of investment activity on the basis of development of possibility of regions through innovations; development and growth of business; to development of human potential; social and cultural development. Grounded author going near structuring of the system and functions of management regional development on principles of certain terms of stimulation of development of regions in the general system of state administration.

Key words: regionally administrative management, region, management, mechanism, socio-economic development.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Формування національної парадигми та стратегічних напрямів соціально-економічного розвитку регіонів України відбувається під впливом сучасних світових тенденцій не тільки щодо гармонійного розвитку людства, але й стосовно його виживання. Сучасні глобальні мегатренди, такі як цифрове перетворення, зміна клімату, міграція або старіння, можуть мати значний вплив на життєдіяльність людей. Подібно до наслідків глобалізації, які характеризували останні два десятиліття, наслідки цих мегатрендів можуть бути дуже різноманітними не тільки між країнами, але й між регіонами та містами в межах однієї країни.

Незбалансованість розвитку регіонів України за потужністю та структурою економічного потенціалу, економічними та соціальними ознаками розвитку сформувалась за рахунок природних, історичних, економічних, організаційних та геополітичних чинників. Фундаментальні зміни традиційних місцевих економічних структур, які, наприклад, приведуть до цифрової трансформації, можуть ще більше посилити такі регіональні розбіжності. Підготовка до викликів та можливостей глобальних мегатрендів та підвищення стійкості й сталого розвитку в просторі вимагають дій менеджерів, адаптованих до конкретних реалій, в яких живуть люди. Так, в умовах кризової ситуації нашої держави необхідна модернізація наявних підходів регіонально-адміністративного менеджменту, що дасть змогу змінити управлінські прийоми в проблемних регіонах, а також формувати та реалізовувати стратегію регіону щодо сталого соціально-економічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найвідомішими науковцями, які зробили вагомий внесок у дослідження соціально-економічних проблем та розвитку регіональної економіки у світі загалом та в Україні

зокрема, є У. Айзард, Фр. Перру, М. Некрасов, П. Чубинський, С. Рудницький, К. Воблій, В. Кубійович, О. Діброва, М. Паламарчук, Ф. Заставний, М. Пістун [3] Свої праці видатні вчені присвятили вивченню соціально-економічної географії та регіонального управління в Україні. Появі РАМ передував розвиток регіональної економіки, яка сформувалась в 50-х роках, коли відомим американським економістом У. Айзардом було засновано Асоціацію регіональної науки. Вивчення територіальної організації продуктивних сил України на комплексній основі розвивали А. Гранберг [1], Б. Данилишин [2], М. Паламарчук, Ф. Заставний, М. Пістун, Є. Качан [4], Л. Корецький, Я. Жупанський, М. Ігнатенко, Ю. Пітюренко, В. Поповкін та інші вчені. В. Воронковою та низкою науковців сформовано концепцію регіонально-адміністративного менеджменту [10].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на здійснені певні кроки у формуванні механізму економічного та соціального розвитку регіонів, значний досвід країн Європейського Союзу щодо здійснення реформ, залишається незрозумілим, як ці підходи набувають чинності в конкретних умовах нашої країни та регіонів. Розвиток територій регіонів різниться через наявні соціально-економічні умови. Культури й традиції, системи планування також змінюються по цих територіях. Як наслідок, політика стимулювання регіонального розвитку, транскордонної співпраці або оновлення міст дає різні, часом непередбачувані або навіть протилежні результати на місцях, тому перспективним напрямом є використання інструментів регіонально-адміністративного менеджменту як детермінанти соціально-економічного розвитку.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є визначення сутності, змістовних ознак, а також проблем

соціально-економічного розвитку регіонів України на основі теоретичного переосмислення парадигм регіонально-адміністративного менеджменту.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах посилення постійних економічних реформ відбувається глобальна економічна нестабільність, набуває особливої ваги проблема соціально-економічного розвитку регіонів України. Суспільство має постійно проводити оцінювання щодо того, які витрати забезпечують досягнення економічних результатів, наскільки вони доцільні, яким чином це позначається на підвищенні рівня якості життя населення.

Загалом регіонально-адміністративний менеджмент (далі – РАМ) розуміють як управління адміністративно-територіальними одиницями, управління якими засноване саме на загальнотеоретичних концепціях, принципах та методах менеджменту, які використовуються для досягнення адміністративно-територіальними одиницями поставлених цілей та завдань.

Загалом менеджмент трактують не тільки як науку та практику, але й як мистецтво управління організаціями, людьми, виробництвом, бізнесом, що спрямоване на досягнення певної мети шляхом раціонального використання матеріальних та трудових ресурсів.

Зміст менеджменту як науки розкривається в його функціях та задачах, серед яких існують загальні функції, які визначають вид управлінської діяльності незалежно від прояву, та конкретні функції, що визначають спрямованість праці людини на конкретний предмет дослідження.

Теоретичне переосмислення парадигм РАМ потребує визначення деяких понять, таких як «парадигма РАМ», що є системою уявлень, понять, які формуються на основі аналізу, оцінювання, вивчення й узагальнення реалій дійсності, відповідно до змін, які відбуваються у зовнішньому та внутрішньому середовищі регіону.

Регіонально-адміністративний менеджмент використовує інструменти, які переважно застосовується державним сектором управління для впливу на соціально-економічний розвиток регіонів. РАМ сприяє створенню більш раціональної територіальної організації та взаємозв'язків між адміністративно-територіальними одиницями, збалансуванню потреб у розвитку з необхідністю захисту навколишнього середовища та досягненню соціально-економічних цілей. РАМ

охоплює заходи, спрямовані на координацію всіх галузевих політик, для досягнення більш рівномірного сталого економічного розвитку регіонів. Компетенції РАМ перебувають в межах національного або місцевого рівня.

Тоді як законодавчі питання зазвичай зосереджені на вищих адміністративних рівнях, компетенції щодо планування та прийняття рішень розподіляються переважно між усіма рівнями влади.

На державному рівні відносно велика кількість інструментів планування має стратегічний підхід, встановлюючи загальні цілі. Основними інструментами нині є Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020», тобто документ, що визначає напрями та пріоритети розвитку України на період до 2020 року, та Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року.

На субдержавному (регіональному) рівні існують стратегічні або рамкові інструменти, що визначають конкретні політики та напрями для прийняття рішень, а також забезпечують систему координат для узгоджених дій. Прикладом є регіональні стратегії розвитку до 2020 року та перспективні плани (основні напрями) діяльності кожної області.

На місцевому рівні більшість інструментів планування має регулюючий характер. Як правило, підготовка інструментів здійснюється місцевими органами влади. Децентралізація та реформи місцевого самоврядування посідають чільне місце в політичній та економічній трансформації України. В рамках поточного процесу реформ Україна нещодавно прийняла та почала впроваджувати низку радикальних змін в інституційній структурі територіально-адміністративного устрою, адміністративних повноважень, відносин з іншими державними, регіональними та місцевими органами. Серед найважливіших аспектів реформи слід назвати добровільне об'єднання громад для формування більших одиниць (об'єднані територіальні громади, ОТГ). Ці реформи спрямовані на посилення спроможності місцевих органів влади здійснювати комплексні функції щодо планування обсягів виробництва та надання послуг, особливо у сфері охорони здоров'я та освіти, розробляти довгострокові плани економічного розвитку, посилювати потенціал місцевих громад, що генерують доходи.

Адміністративно-територіальна одиниця призначена для реалізації державної політики щодо комплексного розвитку території та надання населенню визначених законом

вузькоспеціалізованих публічних послуг, які не можуть надаватись на рівні районів та громад [7].

Категорії «система» й «комплекс» тісно пов'язані. Кожен комплекс є системою [4]. Можна погодитися з тим, що всі форми територіальної структури господарства, національне господарство, промисловий комплекс, центр послуг, приймальний пункт, населений пункт є системами. Вони різняться за територіальною масштабністю, складністю структури та формами утворення.

Національний господарський комплекс України – це складна соціально-економічна система, що складається з окремих елементів та структур нижчого порядку, які водночас також є соціально-економічними системами. Збалансований розвиток нашої держави неможливий без комплексного розвитку регіональних економічних систем та регулювання регіональних економічних і соціальних пропорцій. Тенденція до збільшення регіонального дисбалансу соціально-економічного розвитку ускладнює проведення єдиної політики соціально-економічних перетворень, а також формування загальнодержавних ринків товарів та послуг, збільшує загрозу регіональних

криз та дезінтеграції національної економіки.

РАМ загалом поєднує необхідні складові для розвитку регіональних економічних систем, застосовуючи розподіл управлінських функцій між центром та регіоном, регіоном та органами місцевого самоврядування, повноважень між усіма цими ланками, що змінюються разом з трансформацією системи управління загалом [10].

Регіон доцільно розглядати як територіально цілісне утворення, певну соціально-економічну систему, всі складові частини якої перебувають у складних взаємозв'язках та взаємодії, здатні до відтворення. Важливим є забезпечення можливості виробництва конкурентоспроможної продукції в регіоні та виходу з нею на зовнішні ринки.

Треба зазначити, що в РАМ поняття «регіон» часто вживається як синонім термінів «територія» та «район». Для досягнення конкретної мети РАМ вимагає розв'язання стратегічних завдань, для чого слід здійснити оцінювання потенціалу територіальної одиниці як території і району (рис. 1).

Важливість дослідження регіонів нині визначається необхідністю забезпечення збалансованого розвитку окремих частин країни

Мета регіонально-адміністративного менеджменту	
<i>Розробити стратегічні завдання</i>	<i>Оцінити потенціал територіальної одиниці</i>
<ul style="list-style-type: none"> – створення соціально-орієнтованої економіки; – розробка організаційної структури та визначення функцій державних органів; – управління регіоном, згідно меті і завданням трансформаційного періоду; – розробка складових регіональної політики виходу з кризового стану і напрямків сталого соціально-економічного розвитку; – обґрунтування і вибір пріоритетних напрямів розвитку регіонів; – розробка системи економічних регуляторів, що стимулюють пріоритетні напрями розвитку соціально-економічного розвитку регіону; – створення конкурентного середовища і формування багатоукладної економіки; – подолання технологічного відставання виробництва за рахунок Smart-спеціалізації і перебудови технічного потенціалу регіону в напрямі створення відповідних науково-інноваційних структур і розгалуженої технологічної інфраструктури ринкового типу 	<ul style="list-style-type: none"> – рівень розвитку продуктивних сил та індустріального розвитку; – ґрунтово-кліматичні умови; – трудова міграція та праценадлишковість; – фінансовий стан; рівень грошових доходів населення; – ступінь зношеності обладнання та основних фондів; – конкурентоспроможність продукції; – оцінка регіональних програм розвитку і схем їх реалізації; – наявність ефективної інформаційної системи; – виявлення рівня самостійності регіону; – виявлення інноваційного потенціалу; – соціальний капітал; – організаційно-управлінський потенціал (у т.ч. організаційна модель органів місцевого самоврядування); – можливість до залучення додаткових грошових коштів; – резерви економічних відносин та фінансової діяльності у формуванні фінансових ресурсів

Рис. 1. Реалізація мети РАМ

Джерело: складено авторами

в контексті вимог сталого розвитку шляхом раціонального використання їх потенціалу.

В Україні продовжуються територіальний перерозподіл економічного потенціалу, зосередження його в найпотужніших регіонах. Валовий регіональний продукт є додатковим важливим інструментом для вимірювання прогресу та ефективності економічного зростання, а також для оцінювання рівня життя та економічного благополуччя в регіонах.

Цікавим є зіставлення регіонів за величиною ВРП в розрахунку на одну особу. У табл. 1 наведені індекси фізичного обсягу валового регіонального продукту (в цінах попереднього року, відсотках).

З табл. 1 можна побачити, що найбільші індекси фізичного обсягу валового регіонального продукту у 2017 році спостерігались у Хмельницькій, Одеській, Івано-Франківській, Київській областях та м. Києві. Однак також

існують області з низькими індексами, а саме Луганська, Донецька, Кіровоградська, Полтавська та Черкаська області. Це говорить про недостатній розвиток економічного потенціалу цих регіонів, їх незадовільне економічне та політичне становище порівняно з іншими регіонами України.

За наведеними даними на рис. 2 побудована динаміка темпу росту за областями України. З рис. 2 можемо побачити, які регіони розвиваються, а які з різних причин мають низький темп росту. Найбільш позитивний темп росту ВРП 2017 року в порівняльних цінах до 2014 року мають такі області, як Вінницька, Житомирська, Волинська, Хмельницька.

Найнижчий темп росту спостерігається у Донецькій та Луганській областях.

На рис. 3 розглянемо групування регіонів України за обсягами валового регіонального

Таблиця 1

**Індекси фізичного обсягу валового регіонального продукту (ВРП)
у 2017 році (в цінах попереднього року, %) [5]**

Область України	Індекси фізичного обсягу валового регіонального продукту у 2017 році	Темп зростання ВРП 2017 року в порівняльних цінах до 2014 року
Україна	102,5	
Луганська	86,4	29,66
Донецька	92,5	37,7
Кіровоградська	95,2	92,21
Полтавська	95,8	84,45
Черкаська	98,0	93,73
Миколаївська	98,6	97,64
Закарпатська	99,4	92,96
Чернігівська	99,7	94,15
Харківська	99,8	90,68
Чернівецька	100,3	92,81
Рівненська	100,5	96,6
Херсонська	100,5	101,67
Вінницька	101,2	109,47
Львівська	101,5	96,82
Житомирська	102,7	109,8
Дніпропетровська	103,1	87,12
Волинська	103,3	107,69
Тернопільська	103,6	103,27
Сумська	103,7	97,26
Запорізька	104,7	99,25
Київська	105,2	103,9
Івано-Франківська	106,3	94,49
Одеська	106,6	104,6
м. Київ	107,4	101,59
Хмельницька	109,0	107,64

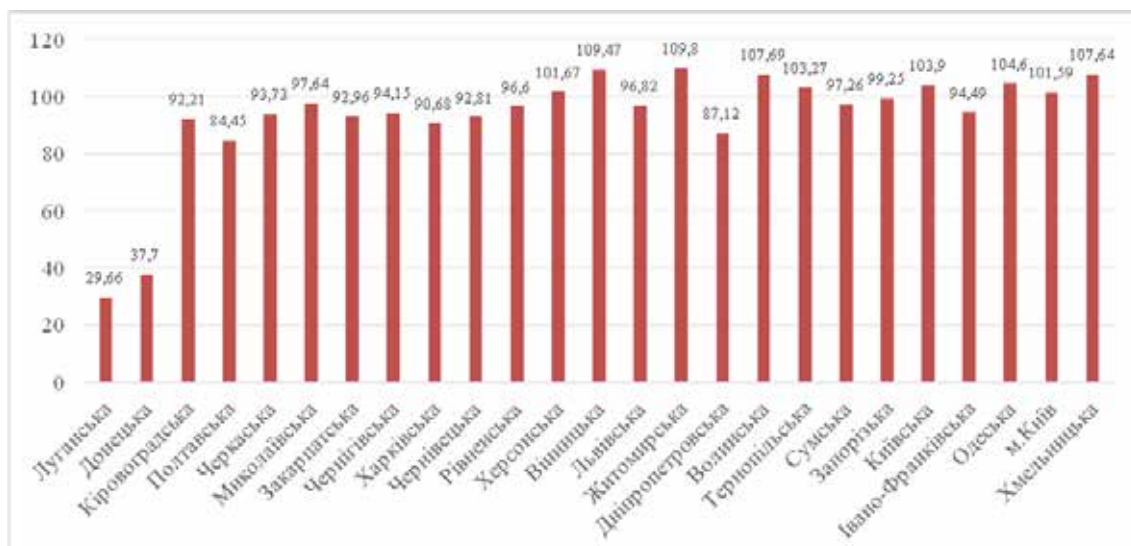

Рис. 2. Темп росту ВРП 2017 року в порівняльних цінах до 2014 року, % [5]

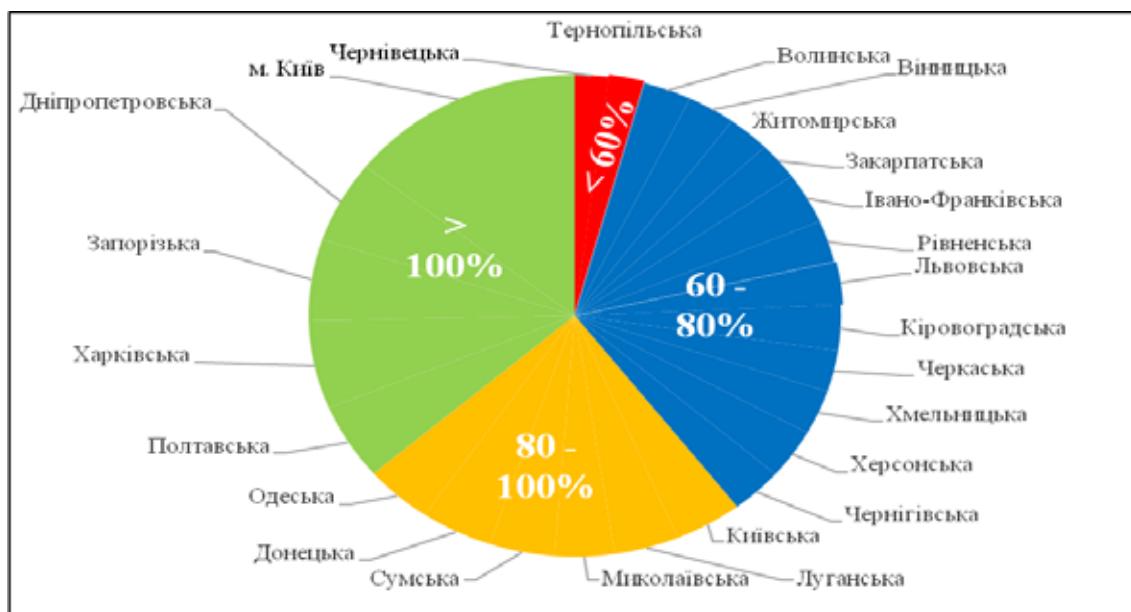

Рис. 3. Групування регіонів України за обсягами ВРП на одну особу у 2017 році, % до середньоукраїнського показника

Джерело: побудовано авторами за джерелом [5]

продукту (ВРП) на одну особу у 2017 році у відсотках до середньоукраїнського показника.

Проаналізувавши рис. 3, відзначимо, що найнижчі показники обсягу ВРП на одну особу у 2017 році мають Чернівецька та Тернопільська області, а це означає, що ці області мають невисокий економічний розвиток порівняно з Полтавською, Харківською, Запорізькою, Дніпропетровською областями, а також м. Києвом, де ВРП на душу населення перевищує 100%. Також спостерігається, що більшість областей має достатній рівень ВРП, що

говорить про великий економічний потенціал регіонів.

Індекс ВРП погіршився порівняно з попередніми роками в усіх областях, за винятком Харківської, Дніпропетровської областей, а також м. Києва, тобто продовжується ще більше зростання диференціації регіонів за часткою у ВРП. Це свідчить про те, що зростання ВВП в Україні відбувається переважно за рахунок цих трьох регіонів.

Також значна неоднорідність простежується за територіальним розподілом внутрішніх та

зовнішніх інвестицій в основний капітал. Так, найвищу питому вагу інвестицій одержують м. Київ та Київська область (посідає 1 місце), Дніпропетровська область (2 місце), Полтавська область (3 місце), Миколаївська область (4 місце) та Запорізька область (5 місце). На жаль, сьогодні найнижчий показник зафіксовано в Луганській, Чернівецькій, Донецькій, Закарпатській та Рівненській областях. Останніми роками намітився більш пропорційний розподіл інвестицій. Зростають також обсяги інвестицій, особливо іноземних (табл. 2).

Можна виділити регіони з найбільшим та найменшим обсягом залучення прямих іноземних інвестицій у 2014–2017 роках, а також назвати зміни, які відбулися по регіонах (табл. 3, 4).

Проаналізувавши дані табл. 3, бачимо стабільне збільшення прямих іноземних інвестицій у м. Київ та Київську область, Дніпропетровську, Полтавську області. Це позитивна тенденція, адже ці міста є цінністю для України, але потрібно не забувати також про інші міста держави, адже існують області, в яких прямі іноземні інвестиції незначні (табл. 4). Вінницька, Чернівецька, Чернігівська області протягом великого проміжку часу отримували найменшу кількість прямих іноземних інвестицій.

Найвищі темпи приросту інвестицій мали найвідсталіші регіони, що відродно, проте абсолютні розміри інвестицій незначні, значно менші за першочергові потреби. За останні роки розмір прямих іноземних інвестицій значно зменшився. На рис. 4 наведено графік прямих іноземних інвестицій, завдяки якому можемо побачити, що темп росту іноземних інвестицій у 2017 році порівняно з 2016 роком збільшився на 43,2%, або у 2,3 рази.

Недостатній обсяг іноземних інвестицій в Україну пояснюється економічною нестабільністю в країні, недостатньою правовою безпекою, прихованим протекціонізмом внутрішнього ринку та високим податковим тягарем. Отже, такий інвестиційний клімат у країні також впливає з того, що більшість іноземних інвестицій спрямована в ті галузі, які забезпечують швидкий обіг капіталу, тобто харчову промисловість, торгівлю, послуги. Водночас реструктуризація економіки вимагає значних впливань у легку промисловість, машинобудування та сільське господарство.

Адміністративно-територіальна реформа та набуття органами місцевого самоврядування вищих повноважень збільшать інвестиції та оптимізують їх у напрямках.

Підсумовуючи огляд інвестиційної складової в соціально-економічному розвитку держави, зазначимо, що, на нашу думку, оцінювання регіонів щодо інвестиційної привабливості є не зовсім коректним, тому що кожен регіон є унікальним та цінним завдяки населенню, потенціалу робочої сили, природним ресурсам, зрештою, розміру території. Інша річ, що ці регіони перебувають в нерівних умовах, мають різний рівень інфраструктурного забезпечення, різні економічні та екологічні складові.

Структура економіки розглядається для визначення рівня економічного та соціального розвитку території. Відношення соціальної складової до виробничої дає можливість оцінити як розвиток соціальної сфери, так і рівень науково-технічного прогресу, а також етап розвитку. Як відомо, економіка України, в якій близько половини ВВП створюється у виробничій сфері, належить до країн індустріального типу.

Проте існують досить істотні відмінності по регіонах. Найнижчу частку реального сектору, отже, найпотужніший розвиток соціальної сфери мають. Структура господарства м. Києва наближається за цією ознакою до постіндустріальних економік [2].

Однак великий відсоток соціальної сфери характерний для міст, які мають набагато ширші сервісні функції, ніж межі міста. Місто Київ є столицею країни та має деякі функції щодо всієї держави. Найбільшу частку реального сектору економіки мають Дніпропетровська, Донецька, Луганська, Полтавська та Івано-Франківська області. Ці регіони історично мали потужну гірничодобувну галузь, що в 3–4 рази перевищує середньоукраїнський показник, а також значний аграрний сектор.

Завдяки складовим РАМ проведено аналіз розвитку регіонів, узагальнено реалії дійсності відповідно до змін, які відбуваються у зовнішньому та внутрішньому середовищі. Розглянемо механізм системи управління розвитком регіонів, який наведений на рис. 5.

Основне завдання державного управління розвитком регіонів полягає в гарантуванні більш повного використання їх ресурсного потенціалу за допомогою раціонального поєднання інтересів країни та кожного регіону.

Стратегічне завдання економіки України полягає в забезпеченні стійкості формування на основі високоефективної суспільно спрямованої економіки абсолютно всіх регіонів, що гарантує високий рівень життя населення,

Таблиця 2

Рівень інвестиційного розвитку та зовнішньоекономічної співпраці регіонів України у 2017 році [5]

Регіон	Місце регіону	Обсяг капітальних інвестицій на одну особу			Обсяг акціонерного капіталу на одну особу			Обсяг експорту товарів на одну особу			Обсяг імпорту товарів	
		грн.	місце	дол. США	місце	дол. США	місце	дол. США	місце	тис. дол. США	% загального обсягу	
Вінницька область	6	6 746,5	10	129,1	22	768,9	9	12 267,5	0,2			
Волинська область	23	6 120,6	16	255,9	13	662,9	11	24 349,2	0,5			
Дніпропетровська область	3	12 345,0	3	1 182,9	2	2 182,4	2	255 639,2	4,8			
Донецька область	8	3 606,9	23	288,9	10	1 049,6	7	199 562,1	3,7			
Житомирська область	15	5 345,9	20	186,0	17	477,0	17	12 948,4	0,2			
Закарпатська область	9	4 052,7	22	261,5	12	1 149,3	6	20 223,9	0,4			
Запорізька область	4	8 480,9	6	529,2	7	1 721,2	3	51 706,2	1,0			
Івано-Франківська область	10	6 264,8	15	660,3	5	482,5	16	15 867,6	0,3			
Київська область	17	17 764,0	2	900,2	3	1 002,7	8	153 143,0	2,9			
Кіровоградська область	18	6 691,0	11	71,6	23	432,4	19	14 732,9	0,3			
Луганська область	25	1 251,3	25	202,8	16	107,2	25	38 160,5	0,7			
Львівська область	2	8 345,7	7	472,5	8	626,1	12	58 305,4	1,1			
Миколаївська область	16	8 644,1	5	182,8	18	1 658,4	4	33 811,6	0,6			
Одеська область	11	7 984,4	8	574,3	6	760,9	10	183 406,2	3,4			
Полтавська область	5	10 331,2	4	742,7	4	1 312,7	5	138 067,0	2,6			
Рівненська область	14	4 737,7	21	145,9	20	329,9	22	17 734,1	0,3			
Сумська область	20	5 468,1	19	170,2	19	611,6	13	4 980,6	0,7			
Тернопільська область	13	5 934,1	17	42,8	25	360,0	21	8 408,0	0,2			
Харківська область	22	6 364,2	13	245,4	14	441,7	18	44 408,9	0,8			
Херсонська область	7	6 347,0	14	206,6	15	274,4	23	9 018,5	0,2			
Хмельницька область	21	7 558,1	9	134,7	21	365,3	20	12 755,6	0,2			
Черкаська область	19	5 868,3	18	276,4	11	503,8	15	13 875,6	0,3			
Чернівецька область	24	2 837,1	24	63,8	24	165,1	24	1 723,9	0,0			
Чернігівська область	12	6 426,9	12	422,0	9	608,5	14	19 612,8	0,4			
м. Київ	1	41 228,7	1	7 997,5	1	3 324,1	1	2 414 810,0	45,1			

Таблиця 3

Територіально-адміністративні одиниці з найбільшим обсягом залучення прямих іноземних інвестицій [6]

Регіон	На 1 січня 2014 року			На 1 січня 2015 року			На 1 січня 2017 року		
	тис. дол.*	%**	регіон	тис. дол.*	%	регіон	тис. дол.*	%	регіон
Україна	41 185 962,978	100	Україна	53 458 965,8	100	Україна	28 458 369,5	100	Україна
м. Київ	5 538 190,63	26,1	м. Київ	7 458 965,32	27,2	м. Київ	7 963 524,8	24,5	м. Київ
Дніпропетровська область	2 331 896,07	11,0	Київська область	3 452 635,21	8,9	Чернігівська область	35 236 856,1	7,5	Чернігівська область
Харківська область	1 015 404,63	4,8	Дніпропетровська область	2 145 854,2	8,6	Дніпропетровська область	2 125 485,2	4,9	Дніпропетровська область
Київська область	878 995,65	4,2	Вінницька область	965 852,28	4,3	Запорізька область	984 856,1	4,8	Запорізька область
Донецька область	837 133,63	4,0	Полтавська область	963 258,45	4,1	Полтавська область	11 254 856,1	4,0	Полтавська область

* в тис. дол. США;

** у % до загального обсягу надходжень приватних іноземних інвестицій в Україну

Таблиця 4

Територіально-адміністративні одиниці з найменшим обсягом залучення прямих іноземних [6]

регіон	На 1 січня 2014 року			На 1 січня 2015 року			На 1 січня 2017 року		
	тис. дол.*	%**	регіон	тис. дол.*	%**	регіон	тис. дол.*	%**	регіон
Україна	41 185 962,978	100	Україна	53 458 965,8	100	Україна	28 458 369,5	100	Україна
Вінницька область	92 906,18	0,51	Житомирська область	100 235,3	0,53	Хмельницька область	122 365,2	0,47	Хмельницька область
Чернігівська область	81 540,05	0,49	Рівненська область	86 254,2	0,5	Харківська область	101 252,2	0,43	Харківська область
Кіровоградська область	52 131,06	0,42	Хмельницька область	52 365,0	0,47	Волинська область	68 523,0	0,41	Волинська область
Тернопільська область	44 959,24	0,35	Чернівецька область	48 523,0	0,41	Чернігівська область	78 521,25	0,38	Чернігівська область
Чернівецька область	36 807,68	0,15	Вінницька область	39 256,2	0,28	Сумська область	42 536,3	0,21	Сумська область

* в тис. дол. США;

** у % до загального обсягу надходжень приватних іноземних інвестицій в Україну

Рис. 4. Динаміка прямих іноземних інвестицій, млн. грн.
Джерело: складено авторами за джерелом [8]

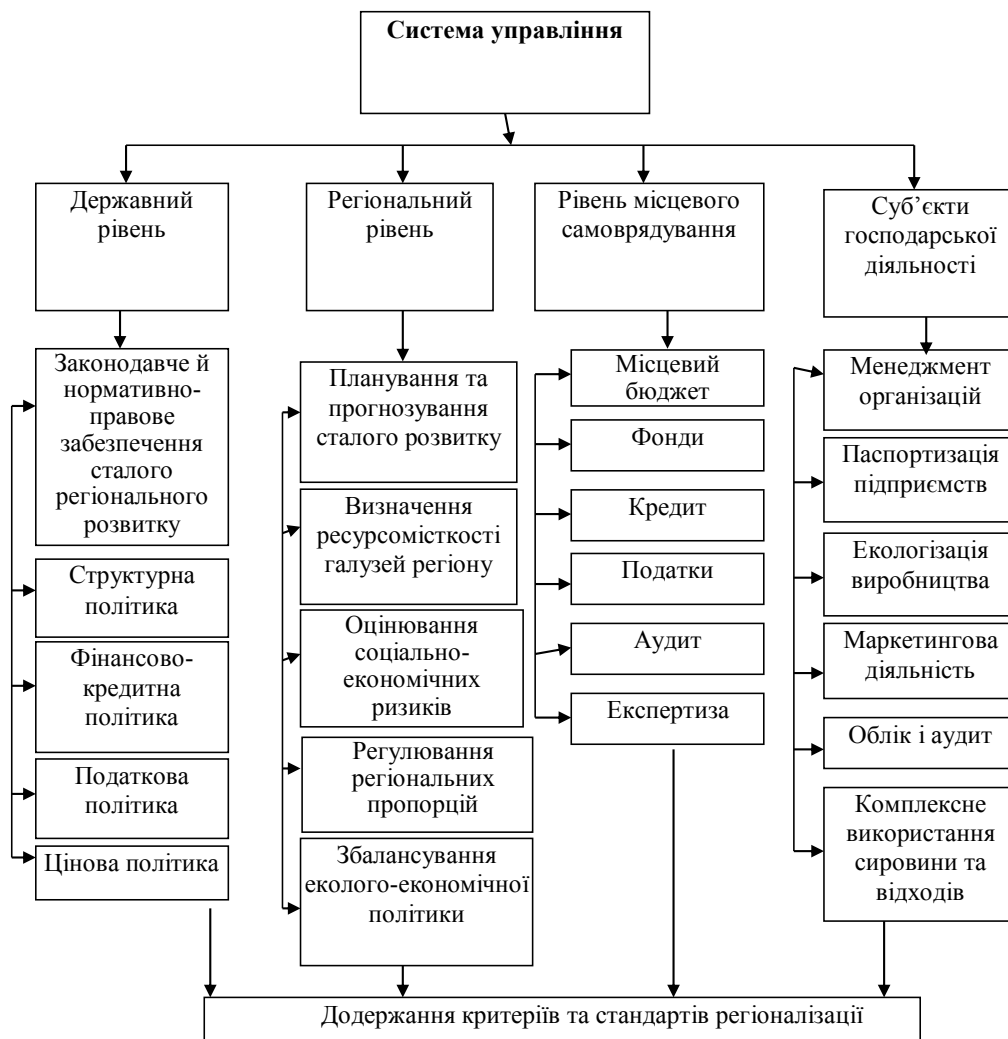

Рис. 5. Механізм управління розвитком регіонів
Джерело: складено авторами

мотивацію до трудової та підприємницької діяльності, вимогу рівноправного партнерства у всесвітньому економічному суспільстві.

Економіка регіону – це необхідна частина єдиного економічного комплексу, тобто само-

налагоджувальна системи, що функціонує відповідно до об'єктивних економічних законів. З цієї причини в управлінні нею зобов'язані домінувати економічні методи, насамперед планування й бюджетно-економічне врегулю-

вання, таких відтворювальних, як населення й трудові ресурси, основні й оборотні фонди, частина національного багатства, грошовий обіг, відносини щодо виробництва, розподіл, обмін та споживання продукції.

Виділимо функції регіонів, які розкриваються у їх змістовних діях (рис. 6).

Розкриваючи зміст функцій, зазначимо таке:

1) інституційна функція гарантує конституційні права населення й вільне проживання, свободу вираження поглядів, забезпечення правопорядку; визначає економічну незалежність та політичну й економічну єдність країни;

2) економічна функція має на меті забезпечення економічної безпеки регіонів та держави загалом, створення умов та можливостей вільного здійснення підприємницької діяльності;

3) соціальна функція передбачає гарантії прав та можливостей соціального розвитку населення;

4) екологічна функція забезпечує функціонування повноцінного середовища життєдіяльності населення, вжиття екологічних та інших заходів щодо поліпшення стану довкілля;

5) етнопсихологічна функція передбачає сприяння реалізації етнічних потреб населення;

6) політична функція спрямована на розвиток власної регіональної політики.

Економічний механізм управління регіоном повинен забезпечити:

– пряму залежність економічних можливостей кожного регіону від ефективності функціонування економки;

– залежність добробуту кожної територіальної одиниці від результатів її функціонування;

– управління вертикальними та горизонтальними зв'язками з урахуванням довгострокових стандартів та регуляторів;

– фінансове, матеріально-технічне та логістичне забезпечення програм соціально-економічного розвитку регіону;

– створення бюджетів громад «знизу вгору» з урахуванням специфіки соціально-економічного розвитку кожної громади;

– поєднання централізованих та децентралізованих управлінських рішень в регіональному відтворювальному процесі.

До найважливіших принципів сталого соціально-економічного розвитку регіону належать такі:

1) визначення взаємозв'язку між регіоном та державою на основі визнання незалежності економічних інтересів регіону, самостійності в прийнятті рішень, пов'язаних з потребами громад, соціальним розвитком, природокористуванням, розвитком промислової інфраструктури;

2) еквівалентність виробничо-економічних відносин між регіоном та підприємствами й організаціями, що розташовані на його території; це означає функціонування таких виробничо-економічних відносин, що не приводять до економічних втрат і вкладаються в систему самофінансування організацій та підприємств;

3) економічна незалежність регіону кардинально змінює підхід до промислової та інвестиційної політики, а саме чіткі пріоритети соціально-економічного розвитку та врахування потреб з огляду на власні джерела фінансування й можливості;

4) комплексність і узгодженість всіх елементів та структурних рівнів регіонально-адміністративного менеджменту на основі комплексних програм соціального та економічного розвитку (грантів), підкріплених ретельними розрахунками, які гарантують реальність запропонованих заходів та економічних результатів;

5) чітке визначення компетенцій між різними рівнями територіального управління,

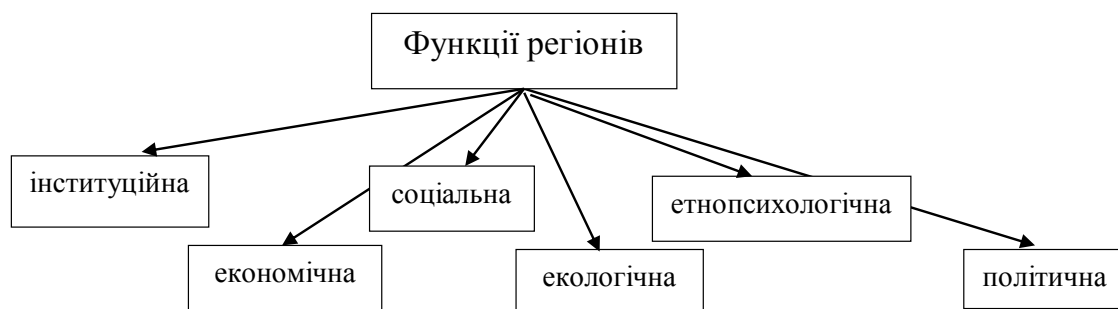

Рис. 6. Функції регіонів

Джерело: складено авторами

побудова моделі самоврядування та самофінансування регіонів на різних рівнях з наданням максимальних прав низовим регіональним ланками через місцеві регіональні зв'язки;

6) інтерес мешканців регіону до прискореного соціально-економічного розвитку та залучення їх заощаджень у банках та інвестицій шляхом випуску та поширення акцій;

7) постійне відтворення місцевих ресурсів (вода, ліси, земля) шляхом запровадження та регулювання виплат за використання ресурсів;

8) взаємоузгодження поточних та перспективних проблем соціально-економічного розвитку регіонів;

9) розроблення та запровадження механізму стимулювання експортної діяльності в регіонах, створення експортної стратегії регіону на основі програмно-цільового підходу.

Усі принципи економічної незалежності регіону передбачають розширення товарно-грошових відносин та їх використання в управлінні процесами регіонального розвитку й для міжрегіональної взаємодії.

З огляду на механізм управління розвитком регіонів, його функції та принципи виділимо основні умови стимулювання розвитку регіонів (рис. 7).

Для того щоби мати ефективну регіональну систему управління, необхідні такі основні умови стимулювання розвитку регіонів.

1) Зміна парадигми регіонально-адміністративного управління на основі застосування принципу "Good Governance" (принцип «розумного врядування»). Процес прийняття рішень та процес втілення рішень супроводжуються верховенством права, засновані на прозорості, консенсусі, підзвітності, результативності та ефективності, а також принципі інклюзивності. Керуюча система функціонує та існує виключно у взаємозв'язку з керованою системою, в результаті чого створюється так званий кінцевий продукт усієї системи управління. Важливим аспектом є передбачення розвитку керованої системи залежно від зміни зовнішніх умов.

2) Ефективне регіональне управління спрямоване на проведення всебічного оцінювання

Рис. 7. Основні умови стимулювання розвитку регіонів

Джерело: складено авторами

регіонального розвитку та вимагає розгляду наявності необхідних природних ресурсів та економічного потенціалу, відповідності рівня й стилю життя населення та його окремих груп національним або місцевим стандартам, можливості використання потенціалу робочої сили населення, наявності інфраструктурного забезпечення в рамках міжрегіональних зв'язків та структурної модернізації шляхом включення до міжнародних ланцюжків доданої вартості, наявності регіональних фінансових та інших джерел задля вирішення регіональних проблем.

3) Виявлення конкурентних переваг та точок зростання регіону, використання його наукового та інноваційного потенціалу на основі Smart-спеціалізації. Smart Specialisation це інноваційний інструмент Європейського Союзу, що характеризується визначенням стратегічних сфер для втручання, що ґрунтуються як на аналізі сильних сторін та потенціалу економіки, так і на процесі відкриття підприємницької діяльності з широким залученням зацікавлених сторін [9].

4) Розвиток креативної економіки, що базується на використанні людиною своєї творчої уяви, щоби підвищити цінність ідеї, що дасть змогу вирішити такі економічні проблеми, як низьке економічне зростання, безробіття, бідність за рахунок виробництва культурних, художніх та дизайнерських товарів і послуг.

5) Ефективне інформаційне забезпечення управлінської діяльності має визначатися специфікою процесу прийняття рішень, яке залежить від фактору часу, та пріоритетністю вирішення проблем.

6) Взаємозв'язок регіональних програм розвитку та програм їх реалізації потребує поетапності вжиття заходів у програмному комплексі, ефективного використання методів ресурсної підтримки програм та грантів, які визначають напрям розвитку та відтворюють структуру життєдіяльності регіону.

Висновки з цього дослідження. Перехід до сталого розвитку держави загалом можливий тільки тоді, якщо будуть забезпечені сталий розвиток її регіонів, адміністративно-регі-

ональний устрій. Це передбачає формування ефективної просторової структури регіональної економіки за умови дотримання балансу їх інтересів, відбувається гармонізація використання продуктивних сил, задовольняються потреби населення та можливості ефективного функціонування створеної інфраструктури регіону.

Виявлені вузькі місця за кожним окремим регіоном мають відповідати загальнодержавним завданням з урахуванням місцевих особливостей. Виявлені проблеми передбачають:

- створення регіонального соціально-економічного механізму, що регулює розвиток території;

- реструктуризацію обсягів регіонального виробництва та надання послуг з урахуванням потенціалу місцевих екосистем та вимог ринкової економіки;

- створення комплексних міжрегіональних програм функціонування економіки, що дають змогу підвищити її ефективність.

Для вирішення зазначених завдань необхідно розробити економічний механізм управління регіоном з урахуванням таких вимог, як забезпечення гнучкості та спроможності реагування на зміни в загальній стратегії розвитку України; забезпечення взаємодії та збалансованості соціальної та економічної сфер функціонування регіону через необхідність економічної та соціальної єдності регіонального відтворювального процесу, що одночасно пов'язане з подвійною роллю людини як виробника та споживача продукції та послуг.

Таким чином, щоби створити всі умови розвитку регіональної системи в Україні, необхідно вдосконалити регіональну систему управління; покращити інформаційне забезпечення управлінської діяльності; забезпечити взаємозв'язок регіональних програм (грантів) розвитку та програм їх реалізації за допомогою спрощеної системи конкурсів; передбачати розвиток керованої системи залежно від зміни зовнішніх умов; підтримувати взаємозв'язок керованої системи та керуючої системи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гранберг А. Основы региональной экономики. Москва : Издательский дом ГУ ВШЭ, 2004. 578 с.
2. Данилишин Б. Соціально-економічні проблеми розвитку регіонів: методологія і практика. Черкаси : УДУ, 2006. 315 с.
3. Пуртов В., Третьак В., Кудінова М. Регіонально-адміністративний менеджмент : навчальний посібник. Харків : Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, 2013 298 с.
4. Качан Є. Регіональна економіка : підручник для студентів всіх напрямів галузі знань «Економіка і підприємництво» вищих навчальних закладів освіти III–IV рівнів акредитації. Тернопіль : Тернопільський національний економічний ун-т, 2009. 664 с.

5. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <http://www.niss.gov.ua/Monitor/juli/14.htm>.
7. Про адміністративно-територіальний устрій України : Проект Закону України. URL: <http://www.csi.org.ua/www/?p=1881>.
8. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/2017>.
9. The Smart Specialisation Platform. 2015. URL: <http://s3platform.jrc.ec.europa.eu/what-is-smart-specialisation>.
10. Регіонально-адміністративний менеджмент : навчальний посібник / за ред. В. Воронкової. Київ : Професіонал ; Центр учбової літератури, 2010. 352 с.

REFERENCES:

1. Grongberg A. Fundamentals of the regional economy. Moscow: Publishing House of the Higher School of Economics, 2004. 578 p. (in Russian).
2. Danylyshyn B. Socio-economic problems of regional development: methodology and practice. Cherkasy : UDTU, 2006. 315 p. (in Ukrainian).
3. Regionally administrative management : textbook / V. Purtov, V. Tretyak, M. Kudinova. V.N. Karazin Kharkiv National University, 2013 298 p. (in Ukrainian).
4. Kachan Ye. Regional economics: a textbook for students of all branches of knowledge "Economics and Entrepreneurship" of higher educational institutions of education of III–IV levels of accreditation. Ternopil National Economic University, 2009. 664 p. (in Ukrainian).
5. The State Statistics Service of Ukraine [Electronic resource]: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Information and analytical collection).
6. National Institute for Strategic Studies [Electronic resource]: <http://www.niss.gov.ua/Monitor/juli/14.htm> (Information and analytical collection).
7. About the administrative-territorial structure of Ukraine: Draft Law of Ukraine [Electronic resource] <http://www.csi.org.ua/www/?p=1881> (Legislation).
8. Ministry of Finance [Electronic resource] <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/2017>.
9. The Smart Specialisation Platform. [Electronic resource] 2015. <http://s3platform.jrc.ec.europa.eu/what-is-smart-specialisation>.
10. Regional-administrative management: tutor. guide. / ed. V. Vonkova K. : Professional ; Center for Educational Literature, 2010. 352 p. (in Ukrainian).